

27 Mayıs 2008
TS/BAS-BÜL/08-47

“Türkiye Sanayisine Sektörel Bakış”

Özet Bulgular

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), “Türkiye Sanayisine Sektörel Bakış” başlıklı raporunu, 27 Mayıs 2008 tarihinde, İstanbul Ceylan Intercontinental Oteli’nde Sektörel Dernekler Federasyonu (SEDEFED) ile ortaklaşa düzenlediği “Sanayi Politikası: Sektörler, Gelişmeler ve Eğilimler” başlıklı bir seminer ile kamuoyuna sundu. Seminerin açılış konuşmaları, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ ile Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan tarafından gerçekleştirildi.

Türk sanayisinin mevcut yapısından hareketle, sanayinin bütün sektörlerini rekabet, yasal düzenleme, çevre, istihdam, bölgesel kalkınma, yüksek katma değer yaratma ve uluslararası üretim süreçlerinin parçası olma açısından ele alınan rapor, Marmara Üniversitesi Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Suut Doğruel ve Prof. Dr. Fatma Doğruel tarafından hazırlandı. “Türkiye Sanayisine Sektörel Bakış” adlı raporda özetle şu bulgular yer alıyor:

“20. yüzyılın ikinci yarısı özellikle gelişmekte olan ülkelerin iktisat tarihleri açısından ilginç deneylere tanıklık etmiştir. Bu süreçte dünyanın değişik coğrafik bölgelerinde güçlü bir sanayi yapısı ile hızlı bir büyümeyi yakalayabilen ülkelerin yanı sıra varolan büyüme ve sanayi güçlerini koruyamayan ülkeleri de görmekteyiz. Bu son yarım yüzyıl bazı Asya ve Doğu Asya ülkeleri açısından önemli bir başarı çizgisinin yakalandığı dönem olurken Latin Amerika ülkeleri ağırlıklı olarak kriz ve makro dengelerle boğuşmuşlardır. Merkezi planlama deneyimindeki ülkelerin 1990 siyasi çözülme sonrası dünya ticaret sistemine daha etkin bir biçimde katılması, kalkınma çabası içindeki bütün ülkeler için eskisinden oldukça farklı ve daha zorlu koşullar ortaya çıkarmıştır.

Bütün bu gelişme ve büyüme hikayelerinin arkasında şüphesiz tek bir faktör yoktur. Kalkınma iktisatçıları ticaret ve dolayısıyla dışa açılma, eğitim, teknoloji, coğrafik konum ve benzeri değişik faktörlerin etkileri ile bu faktörlerin karşılıklı etkileşimleri üzerine çok sayıda farklı düşünceler ileri sürmektedirler. Ancak, tanımlanması zor bu karmaşık sürecin gerisinde bir ülkenin üretim gücü canalcı önemini korumaktadır. Bu üretim gücü içinde de, ülkelerin kalkınmalarının ilk aşamalarında tarım önemli olsa ve bazı küçük ülkelerde hizmet sektörü ön plana çıksa da, imalat sektörü Türkiye gibi büyük nüfusa sahip ülkeler açısından birincil öneme sahiptir. Hızlı bir verimlilik artışı, teknolojik ilerleme ve ekonominin geneline yönelik yarattığı diğer dışsallıklar ile imalat sektörü gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde kritik bir öneme sahiptir. Kalkınma sürecine etkisi olan diğer çok sayıdaki faktörün önemini yadsımadan, imalat sektörünü güçlendirmek ve rekabet potansiyellerini artırmak sürdürülebilir büyüme açısından temel bir hareket noktası olarak ortaya çıkmaktadır.

‘Türkiye Sanayisine Sektörel Bakış’ çalışması bu noktadan hareketle imalat kesiminin mevcut durumunu ve potansiyellerini sistematik bir yaklaşımla ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu

çerçevede, 1980’li yıllardan bu yana imalat sanayi yapısını derinden etkileyen politika değişikliklerinin bu sektördeki gelişmeyi nasıl biçimlendirdiğini anlamak ve sektörün ulaştığı düzeyin bir dökümünü yapmak hedeflenmiştir. Böylece, sektörün bugünkü yapısındaki güçlü ve kırılğan yönlerin yansız bir bakışla sergilenebileceği; buna bağlı olarak sektörün geleceğe yönelik potansiyellerine ilişkin ayrıntıların daha somut bir biçimde görülebilmesinin sağlanacağı düşünülmüştür. Şüphesiz iktisat araştırmalarının genel özelliği olarak, bu çalışma geleceğe yönelik fütürist bir kestirimde bulunmak iddiasında değildir. Ancak, imalat sektörünün son dönemlerde gerçekleştirdiği gelişim ve geldiği nokta hakkında sağlam bir bilgi birikimine sahibi olmak, alınacak kararların isabetli olmasına katkıda bulunabilecek bir unsurdur. Açıktır ki, bilginin muğlak ve bulanık olduğu bir ortamda politika ve strateji tasarlamak zordur. Buna karşın, objektif bir yaklaşımla kantitatif ve kalitatif analizler ile desteklenmiş bilgi birikiminin politika ve strateji tasarlamayı kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Bu yaklaşım ve hedefle, imalat sanayinin alt sektörleri herhangi bir hiyerarşik ayırıma tabi tutulmadan, TÜİK tarafından kullanılan üretim faaliyetleri sınıflaması ISIC Rev3’e göre iki basamaklı sektör ayırımı dikkate alınarak incelenmiştir. Bu sınıflama ile birlikte sektörlerin teknolojik yapısını yansıtan bir sınıflama da geri planda dikkate alınmıştır. Bu nedenle farklı teknolojik grupta yer alan faaliyetler için üç ve dört basamak ayırımında da sektör değerlendirmesi yapılmıştır. Kalkınma sürecinde ülkelerin imalat sanayilerinin yapısında bir değişim olmaktadır. Ülkenin gelişmişlik düzeyi yükseldikçe, geleneksel bazı sanayiler yaşamaya devam etse bile, teknoloji olarak yüksek sektörlerle doğru bir geçiş olmaktadır. Bu değişimi sektörel değerlendirmelere yansıtılabilmek amacıyla, OECD tarafından kullanılan teknolojik yapı farklılıklarını yansıtan sınıflandırılma kullanılmıştır. İmalat sanayi bu sınıflama ile yüksek, orta-üst, orta-alt ve düşük teknoloji olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır.

Sektörlerin değerlendirilmesi, genel görünüm, AR-GE ve teknoloji, rekabet ve iç piyasa, idari ve yasal çerçeve, çevre regülasyonları, uluslararası rekabet, istihdam ve bölgesel dağılım olmak üzere, sekiz ana bölüm altında yapılmıştır. Sektörel yapının ve gelecekteki potansiyellerinin değerlendirilmesi, proje çerçevesinde dikkate alınan kriterlerle belirlenen göstergelere dayanmaktadır. Bu göstergelerin bir bölümü sektörlerin bir arada değerlendirilebilmesi için hazırlanan matrisin değişkenleri olarak da kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan kantitatif göstergeler, her sektörle ilgili üretim, istihdam, katma değer, verimlilik, dışa açıklık, endüstri içi ticaret katsayısı, kamu ve özel kesimin sektör içindeki payı ve girdi-çıkı tablolarından elde edilen sektörün geriye ve ileriye bağlantılarına ilişki katsayılarıdır. Kalitatif göstergeler ise, teknoloji, rekabet gücü ve bölgesel farklılıkları azaltma gücüdür.

İmalat sektörüne bütün olarak bakıldığında, katma değer ve istihdam bakımından 1970 yılından bu yana ekonomi içindeki payının yükseldiği görülmektedir. Toplam ihracat içindeki payındaki artış ise daha belirgindir. Kriz yılları dışında, imalat sektörünün yıllık büyüme oranları GSMH büyüme oranlarından daha yüksektir. Bu temel göstergelere dayanarak, Türkiye’nin son dönemlerde gerçekleştirdiği ekonomik büyüme ve ihracat artışında temel itici gücün imalat sektörü olduğunu düşünmek gerçekçi bir değerlendirme olacaktır. Başarılı bir büyüme performansı izlemiş ve ekonomik büyüme sürecinde Türkiye’ye oranla daha ileri aşamalara gelmiş ülkelerin deneyimleri dikkate alındığında, imalat sektörünün Türkiye’de uzunca bir süre daha temel itici güç olma özelliğini koruyacağı açıktır.

Ağırlıklı olarak yurtiçine yönelik üretim yapan 15 nolu gıda sektörünün dışa açılma oranı çok düşük olmakla birlikte; üretim ve istihdam bakımından ise en büyük sektörlerden biridir. Sektördeki önemli gelişmeler üretim ve istihdamda devletin payının özelleştirmeler sonucu hızla azalması ve sektörün doğrudan yabancı sermaye gelişinde üst sıralara çıkmasıdır. Gıda farklı düzeylerde üretim teknolojilerinin birlikte var olduğu, kayıt dışı üretim ve istihdamın yaygın olduğu bir sektördür. Bu yapı uzun vadede rekabet açısından sorun yaratmaya adaydır.

Özellikle kayıt dışı üretim, gıda güvenliğinin kontrolünde yarattığı ve gelecekte yaratabileceği sorunlar nedeniyle iç piyasada halk sağlığı ve dış piyasalarda ise rekabet üzerine olumsuz etkileri açısından önemlidir. Türkiye’de iç pazarda yerli firmalar ve uluslararası gıda firmaları birlikte varolabilmektedir. Yerel gıda firmaları, bulundukları bölgede yerel dağıtım ağı içinde başarılı olabilmektedirler. Dış rekabette ise, gıda sektörünün Türkiye’nin çevre ülkelere yönelik bir ihracat potansiyeli vardır. Sektör daha çok ekonominin dengede olduğu dönemlerde başarı şansını artırmaktadır. Sektörün güçlenmesini engelleyen faktörler temel ürünlerdeki korumacılık, kayıt dışı sektörü besleyen bölünmüş iç piyasa yapısı ile gıda sektörü ile tarımsal üretim arasındaki koordinasyon eksikliği olarak sıralanabilir. Sektör, bölgesel farklılıklar ve istihdam yaratma potansiyeli bakımından güçlüdür. Gıda sektörü geriye bağlantıları güçlü, ancak ileriye bağlantısı zayıf bir sektördür.

Türkiye’nin büyük ve geleneksel sektörlerinden 17 nolu tekstil, imalat sanayi içinde üretim ve istihdam bakımından en büyük sektördür. Yüksek dışa açıklık oranına sahip olmamasına rağmen, ihracatın önemi nedeniyle sektör uluslararası rekabete açıktır. Küreselleşme Türkiye’de geleneksel olarak tekstil ile giyim imalatı arasında uzun yıllardır oluşmuş güçlü entegrasyonu zayıflatmaktadır. Ancak, tekstilin hazır giyim ile bağları zayıflarken özellikle çevre ülkelere ihracat yapma potansiyelinin artması yeni bir gelişmedir. Sektör çok fazla araştırma gerektiren bir alanda yer alan bir faaliyet olmasına rağmen, araştırma ve geliştirme konusunda diğer sektörler göre daha zayıftır ve bu durum uzun vadede sektörün gelişimi açısından tehlike yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu sektörün alt sektörlerinden güçlü üretim potansiyeli ile dünyada önemli bir yere sahip olan tekstil terbiye sektörünün yenilikleri izlemekteki gecikmesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Enerji ve istihdam maliyetleri ile kayıtdışı istihdam bu sektör için sıralanan sorunlarda önde gelmektedir. Bölgesel dağılım açısından sektör değişik bölgelerde kümelenmelere sahiptir. Kümelenme tekstil için gerekli olmakla birlikte kümelenmelerin ve genel olarak tekstil üretiminin Türkiye’nin değişik bölgelerine yayılmış olması, sektörün bölgesel dağılımın düzeltilmesine katkı yapabileceğini düşündürmektedir.

İmalat içinde özellikle istihdam ve bir ölçüde üretim bakımından bir diğer önemli sektör de 18 nolu giyim sektörüdür. Sektör için ihracat önemlidir. Çok sayıda küçük firmanın üretim yaptığı bir piyasa yapısına sahiptir. Bu sektörün en önemli sorunları arasında üretim maliyetleri ve kayıt dışı üretim gelmektedir. Bölgesel olarak giyim sanayisinin İstanbul dışına kaymasının maliyetleri düşürebileceği düşünülmektedir. Böyle bir kaymanın bölgesel dağılım üzerine de olumlu bir etkisi olacaktır. Tekstil ve giyim sanayi arasındaki entegrasyonun çözülmesi küreselleşme ile artmakla beraber bu iki sektör imalat sanayi içindeki önemini bir süre daha sürdürmesi beklenmelidir. Zengin bir kültürel birikimin olması giyim sektörü rekabetini yükseltecek bir tasarım ortamının doğmasını kolaylaştırabilir. Ancak, burada eğitim ve tanıtımın (fuar gibi) iyileştirilmesi gerekmektedir.

Bilginin ve zanaatkarlığın hakim olduğu 19 nolu deri işleme sektörü ise dikkate değer değişmelerin gerçekleştiği bir sektör değildir. Sektörün imalat sanayi içindeki payı çok büyük olmamakla birlikte geleneksel sektörler içinde varlığı önemlidir. Sektör, alt sektörleri bakımından farklı bir yapıya sahiptir. Ayakkabı iç piyasada daha rekabetçi bir sektörken deri işlemede az sayıda firma piyasada yer almaktadır. Enerji ve işçilik maliyetleri bu sektörde önemli sorunlardır. Bu sektörü bekleyen zorluklar arasında çevre yatırımları ve arıtma tesislerine ilişkin maliyetler yer almaktadır; bu yatırımlar bölgesel dağılımı etkileyecek kadar önem taşımaktadır. Sektörün alışılmış üretim merkezlerinin dışına çıkması nitelikli işgücü bulamama sorunu potansiyelini taşımaktadır. Sektörün karmaşık ve geleneklere dayalı yapısı bu sektöre yönelik önlemler için kısıtlı bir ortam yaratmaktadır.

Başarılı bir üretim, istihdam ve verimlilik artışı gösteren 20 nolu ağaç ve mantar ürünleri imalat sanayi içinde küçük bir paya sahiptir. Devlet 2000’li yıllarda üretici olarak sektörden çekilmiş olmasına rağmen, hammadde karşılamadaki önemi nedeniyle Orman İşletmeleri’nin

sektörün önünü açacak politikalarda nasıl bir rol alacağı önemlidir. İhracat ve istihdam potansiyeli düşük olan bu sektörün, geleneksel sanayi merkezleri dışındaki bölgelerde gelişmesi nedeniyle, istihdamın bölgesel dağılımına mütevazı bir katkı yapabileceği düşünülebilir.

Diğer sektörlerle etkileri bakımından 21 nolu kağıt ve kağıt ürünleri önemli bir sektördür. Özellikle üretim ve ihracatı artan diğer imalat sanayi ürünleri bu sektöre yönelik gittikçe artan bir talep yaratmaktadır. Ancak, sektörün ciddi kapasite yetersizliği sorunu vardır. SEKA'nın özelleştirilmesi selüloz hammaddesinin elde edilmesinde tıkanıklıklar yaratmıştır. Sektörün atık kağıdı hammadde olarak kullanması nedeniyle 37 nolu yeniden değerlendirme sektörü ile bağlarının artması beklenebilir. İthal ham maddedeki maliyet sorunları sektör açısından sıkıntı yaratmaktadır. Bu sektörün istihdam ve bölgesel dağılım açısından önemli bir konum alması beklenemez. Ancak, diğer sektörler açısından stratejik bir öneme sahiptir.

22 nolu basım ve yayım sektörü dışı kapalı bir sektördür. Piyasa yoğunlaşma oranları dikkate alındığında kayıtlı medya (plak, kaset, vb) ile gazete, dergi ve süreli yayınların yayımı alt sektörlerinde çok yüksek derecede; diğer basımla ilgili faaliyetlerde de yüksek bir yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Sektörün sorunları arasında eski teknoloji makine ithalinin yarattığı kapasite fazlalığı; kalifiye işgücü eksikliğinin ithal edilen bu eski teknolojiye sahip makinelerin bile etkin kullanımında zorluk yaratması dikkat çekmektedir. Matbaacılıktaki küçük işletmelerde ham madde firesi ve işçilik kayıpları nedeniyle kalite ve verimlilik sorunları vardır. Günümüzde dijital medyanın giderek öne çıkması bu sektörün geleceği açısından dikkatli izlenmesi gereken bir gelişmedir.

23 nolu kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı sektörünün neredeyse tamamını rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı oluşturmaktadır. Bu sektörün payı ekonomi içinde küçüktür. Ancak, sektörün imalat sanayi ithalatı içindeki payı nedeniyle dış ticarete orta büyüklüktedir. Net ithalatçı bir sektördür. İşgücü yoğunluğu düşük ve buna bağlı olarak işgücü verimliliği yüksektir.

İlaç dışında kalan 24 nolu kimyasal madde ve ürünlerinin imalatı imalat sanayisinin önemli bir ara malı sektörlerinden biridir. Yüksek bir dışı açıklık ve ithalat oranına sahiptir. İşgücü yoğunluğu düşük bir sektördür. Bu sektör de önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Kimyasal madde üretiminin yarattığı çevre sorunları bu sektörde yapılacak yeni yatırımlar için fabrika yeri bulunmasında sorun yaratmaktadır. Ayrıca, lojistik bu sektör için önemlidir. Enerji maliyetleri, kayıt dışı üretimin yarattığı haksız rekabet sektördeki diğer sorunlardır. Kümelenme politikaları bu sektörün yer bulma sorununu çözmek ve lojistikten kaynaklanan maliyetleri düşürmek açısından önemli bir politika olacaktır. Sektör birçok imalat sanayi için girdi sağlaması nedeniyle kritik öneme sahiptir.

2423 nolu eczacılıkta ve tıpta kullanılan kimyasal ve bitkisel kaynaklı ürünlerin imalatı yüksek teknoloji grubunda yer almaktadır. Buna karşılık, bir parçası olduğu 24 nolu kimya sektörünün geriye kalan bölümü orta üst teknoloji grubuna girmektedir. Bu nedenle ilaç dört basamak ayrımında ayrı olarak incelenmiştir. Türkiye ilaç üretebilen az sayıda ülkelerden biridir. Genel olarak ilaç, araştırma ve geliştirme maliyetleri çok yüksektir. Bu nedenle araştırma faaliyetleri daha çok gelişmiş ülkelerde yapılmakta ve genellikle geliştirme faaliyetleri bizim gibi orta gelirli ülkelere kaydırılmaktadır. Son yıllarda İrlanda ve Singapur gibi küçük ülkeler ilaç sanayilerini geliştirmekte ve yabancı sermaye çekmekte başarılı olmuşlardır. Bu gelişme Türkiye için de bir model olarak gösterilmektedir. Diğer taraftan Türkiye, eşdeğer ilaç üretiminde önemli bir kapasiteye sahiptir. İlaç sektörünün gelişmesinde bu iki tip potansiyelin nasıl değerlendirileceği sağlam ve iyi düşünülmüş bir strateji gerektirmektedir. İlaç üretme bilgi birikimi ve becerisi ile önemli bir üretim kapasitesine sahip olan bu sektör için standartları oldukça yüksek bir sağlık sektörünün Türkiye'de gösterdiği

gelişme önemli bir potansiyel yaratmaktadır. Sağlık sektöründeki dinamizm 33 nolu tıbbi araç ve gereçler üretiminde de uyarıcı bir rol oynamaktadır.

Son üç yılda ticaret fazlası vermeye başlayan 25 nolu plastik ve kauçuk ürünleri imalatı sektörünün ihracat potansiyeli güçlüdür. Petrokimya sanayisinden girdi kullanması nedeniyle özelleştirme sürecinde PETKİM'deki aksamalar, yoğun enerji kullanıldığı için enerji üretimindeki yetersizlikler ve fiyatlarının yüksekliği bu sektörde üretim ile ilgili önde gelen sorunlardır. Ayrıca, lastik sektörü için Doğu Asya rekabeti, plastik sektörü için ise kayıt dışı üretimin yarattığı düşük kalite mal imajı diğer sorunlar arasında sıralanabilir. İstihdam açısından sektörün potansiyeli güçlü kabul edilebilir. Ancak, teknoloji ve rekabet gücü orta düzeydedir. Bölgesel farklılıkları giderme potansiyeli ise zayıftır.

26 nolu metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı çimento, seramik ve cam olmak üzere üç alt sektörü kapsamaktadır. Genel olarak ticaret göstergeleri bu sektörün lehine bir gelişmeyi işaret etmektedir. Türkiye, dünyada en fazla çimento ve klinker ihracatı yapan ülkedir ve çimento üretiminde güçlü bir üretim yapısı vardır. Cam alt sektöründe gelişmekte olan ülkelerde cam talebindeki büyüme bu sektör için pazar potansiyeli yaratmaktadır. Çin ve Hindistan yarattıkları taleple bir rakip olmaktan çok bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Seramik ve payı çok küçük olmakla birlikte doğal taşlar alt sektöründe Türkiye çok hızlı gelişen bir ihracat potansiyeline sahiptir.

27 nolu sektör olan ana metal sanayi önemli bir ara malı üreticisidir. Sektörün alt sektörlerinden vasıflı çelik üretimi ağırlıklı olarak otomotiv, otomotiv yan sanayi, makine imalat sanayi, savunma sanayi, demiryolu ve deniz ulaşım araçları, petrol sanayi ekipmanı ve madencilik alanlarında girdi olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin ihracat yapan sektörleri ve iç tüketim için gerekli birçok malın üretimi için kritik bir öneme sahiptir. Ancak, sektörde kapasite yetersizliği sorunu vardır ve bu durum ithalatın hızlı bir biçimde artmasına neden olmaktadır. Kapasite yetersizliği hem vasıflı hem de yassı çelik üretiminde vardır. Diğer imalat sanayi sektörlerinin üretimindeki rolü nedeniyle ana metal sanayi üretimini geliştirecek bir ortamın yaratılması kritik bir öneme sahiptir. Bu sektörün önündeki sorunlar arasında girdi maliyetleri, özellikle enerji maliyetleri ve çevre uyum maliyetleri önem taşımaktadır. Ayrıca, vasıflı çelik üretimine yönelik talebin artmasının, uzun vadede nitelikli işgücü talebinin artması sonucunu doğurması beklenebilir.

28 nolu metal eşya sektörü, makine ve teçhizatı üretimi dışında kalan metal yapı malzemeleri, tanklar, sarnıç ve buhar kazanı ve diğer birçok metal eşyanın üretimi ile metal işleri ile ilgili hizmet faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu sektör imalat sanayi içinde üretim bakımından orta sıralarda, istihdamda ise daha üstlerde yer almaktadır. Üretim, katma değer, istihdamda düzenli bir artış trendine sahip bu sektörün ihracat ve dolayısıyla rekabet potansiyelinin güçlü olduğu söylenebilir. Bu sektörün istihdam yaratma kapasitesi de güçlüdür. Ancak, sektör geleneksel sanayi bölgelerinde toplandığı için bölgesel dağılımın düzeltilmesi açısından güçlü değildir.

29 nolu sektör, bir önceki sektörde dışarıda bırakılan başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatıdır. Bu sektör Türkiye imalat sanayisinin üretimini oluşturan birçok sektörün üretim makinelerini, tarım makinelerini ve önemli bir ihracatçı alt sektör olan beyaz eşya üretimini kapsamaktadır. Özel kesim üretiminin üçte ikisi başka yerde sınıflandırılmamış ev aletlerine (beyaz eşya) aittir. Savunma sanayi ile ilgili üretim de bu sektör altında gerçekleşmektedir. Sektör üretim ve istihdam bakımından en üst sıralarda yer almaktadır. Dış ticaret bakımından alt sektörlerden beyaz eşya üretimi ticaret fazlası verirken sektörün geriye kalan bölümü net ithalatçıdır. Kullanılan teknoloji bakımından ev aletleri sektörü güçlüdür. Ancak, beyaz eşya dışında firma büyüklüğüne göre kullanılan teknoloji farklılaşmaktadır. Küçük ve orta ölçekli firmaların teknolojisi büyüklere oranla daha düşüktür. Makine imalatı alt sektöründe gelişmiş bir yan sanayinin olmaması, sektörde ortalama ücretlerin yüksekliği,

nitelikli işgücü açığı ve sınai mülkiyet haklarının korunmasındaki yetersizlikler rekabeti zayıflatan nedenler olarak öne çıkmaktadır.

30 nolu büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı, imalat sanayii içinde üretim, istihdam ve ihracat payı bakımından en alt sıradadır ve kararsız bir üretim yapısına sahiptir. Bilgisayar vb. malların üretimini içeren bu sektör yüksek teknolojlili ve ağırlıklı olarak ithalatçı bir yapı sergiler. Az sayıda firmanın olduğu iç piyasada yerli üreticiler belli bir satış başarısı yakalamaktadırlar. Ancak, üretilen malların önemli ölçüde ithal girdi ile üretildiğini gözardı etmemek gerekmektedir. Herşeye rağmen bu sektör Türkiye açısından potansiyel olarak bir gelişme trendi yakalama şansına sahip gibi görünmektedir. Bölgesel dağılımın iyileştirilmesi açısından güçlü bir potansiyele sahip olmayan bu sektör istihdamda nitelikli işgücü talebine mütevazı bir katkıda bulunabilir.

31 nolu başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı elektrik motoru, kablo, pil, akümülatör, ampul, vb. her tür elektrik teçhizat imalatını kapsamaktadır. İmalat sektörü içinde üretim ve istihdamda büyüklük bakımından orta sıralarda yer almaktadır. İç pazarda talebin üçte biri ithalat ile karşılanmaktadır. Dolayısıyla sektör iç pazarda uluslararası rekabete açıktır. İstihdam hacmi imalat sektörü ortalamasından hızlı büyüdüğü için, istihdam payının çok yüksek olmamasına rağmen, sektörün bir istihdam yaratma potansiyelinden söz edilebilir. Mevcut durumda geleneksel olarak sanayileşmiş bölgelerde yer almasına rağmen, sektörün potansiyel olarak diğer bölgelere yayılmasında bir engel görülmemektedir.

Yüksek teknoloji grubunda yer alan 32 nolu sektör radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatını içermektedir. İmalat sanayi içinde büyüklük olarak orta sıralarda yer almakla beraber önemli bir ihracatçı sektördür. Sektörün uzun vadede geleceği, karşı karşıya bulunduğu büyüme potansiyelini sınırlayan sorunların hangi düzeyde çözülebileceğine bağlıdır. Sorunlardan birincisi, Türkiye'nin dijital teknoloji üretememesidir. Buna bağlı olarak, ikincisi ise, ara girdi bakımından ithalata bağımlı olmasıdır. Bu sorunların kaynağı AR-GE yatırımlarındaki yetersizliklerdir. Ancak, bu sektörde dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakalayabilmek için gerekli bilgi birikimini sağlamak zaman almaktadır ve AR-GE konusundaki iyileşmeler varolan sorunlara hemen bugün için bir çözüm olmayacaktır. Sektör istihdam yaratma potansiyeli bakımından sınırlı bir potansiyele sahiptir.

33 nolu sektörün üretiminin neredeyse tamamını tıbbi araç ve gereçler, ölçme, kontrol, test, seyrüsefer ve benzer amaçlı alet ve cihazların imalatı kapsamaktadır. Optik aletler ve fotoğrafçılık teçhizatının payı ise çok küçüktür. Yüksek teknoloji grubuna giren bu sektör imalat sanayi içinde üretim ve istihdam bakımından küçük paylara sahiptir. Ancak, bu sektörün ithalatı önemlidir. Dolayısı ile, yerli ürünler iç piyasada ithal ürünlerle birlikte yer almaktadır. Bununla birlikte, farklı mallarla piyasaya girdikleri için, bir tahmin olarak, yerli ve ithal ürünlerin iç pazarda rekabet etmekten çok bir pazar paylaşımına gitmiş olabileceği düşünülebilir. Gelişmiş teknoloji içeren tıbbi aletler Türkiye'de üretilmemektedir. Bu tür aletler ithal edilirken talebin diğer kısmının yerli üretimle karşılanıyor olması muhtemeldir. İhracattaki artış, yurtiçinde üretimi gerçekleştirilebilen ürünlerde rekabet potansiyelinin olduğunu göstermektedir. Ancak, sektöre bütün olarak bakıldığında göstergeler rekabet açısından daha çok zayıf bir durumu işaret etmektedir.

34 nolu motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı, kısaca otomotiv sektörü son göstergelere göre üretimde ikinci, ihracatta birinci, istihdamda da yine üst sıralarda kalan bir sektördür. Bu sektörün Türkiye açısından önemi, Doğu Marmara bölgesinde yer alan otomotiv firma ve yan sanayisinin oluşturduğu kümelenmenin, istihdam ve uzmanlaşma bakımından AB içindeki en güçlü otomotiv kümelenmelerinden biri olmasıdır. Verimliliğin yüksek olduğu bu sektörde üretim sürecinde kullanılan teknoloji mevcut yenilikleri içermektedir. Sektörde uluslararası AR-GE yatırımlarının Türkiye'ye kayması için gerekli ekonomik ölçek, 2006 yılında bir milyon araç üretimi aşılarak yakalanmıştır. Otomotiv

üretiminin Kuzey Amerika ve Avrupa'dan diğer gelişmekte olan ülkelere kayması sürecinde önemli fırsatlar yakalamış olmakla birlikte sektörde uluslararası piyasalarda güçlü rakipleri bulunmaktadır. Sektörün pazar stratejisi Avrupa odaklıdır. Sektörün hızlı gelişmesini kalıcı kılmak için yapılması gerekenler, öncelikle, yeterli sayıda kalifiye işgücü arzını sağlayacak eğitim altyapısının geliştirilmesi ve genişleyen üretim kapasitesine bağlı olarak artan ulaşım talebinin gerekli altyapı yatırımlarıyla sektörün ihtiyaçlarına uygun biçimde karşılanmasıdır. Kümelenme sektörün özellikleri nedeniyle çok önemlidir. Güçlü sanayi kümelenmeleri ise yarattıkları dışsallıklarla ekonominin bütününe katkıda bulunurlar. Bu nedenle, otomotiv sektörü bölgesel dağılımı düzeltmekten çok ekonomide yarattığı dinamizm ve dışsallıklar bakımından öne çıkmaktadır. İstihdam açısından ise, otomotiv sektörü şu anda güçlü olmakla birlikte işgücü talebinde büyük artışlar beklenmemelidir.

35 nolu ulaşım araçları sektörü, yine teknolojik düzey farklılıkları dikkate alınarak üç basamaklı alt sektörler ayrı ayrı incelenmiştir. Bu sektörlerden 351 nolu deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı imalat sektörü içinde son yıllarda çok hızlı büyüyen bir sektördür. 1980'li yıllarda kamu kesiminin hakim olduğu bu sektörde kamunun üretim ve istihdamdaki payı zaman içinde azalmıştır. Artan üretim hacmine bağlı olarak sektör 2000'li yıllarda dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır. Bu gelişmede, 2003 sonrası dünya talebinde ortaya çıkan artışın yanı sıra, bazı gelişmiş ülkelerin sektörü kısmen terketmesi belirleyici olmuştur. Özellikle yük taşımacılığı ile ilgili yüksek standartlı ve güvenli deniz araçlarına yönelik talebin artması birçok gelişmekte olan ülke gibi Türkiye gemi imalatı için de bir fırsat yaratmıştır. Türkiye'de gemi inşa ve onarımı teknolojik olarak gelişmiş ülkelerin altında bir üretim teknolojisine sahip olmakla birlikte gelişmekte olan birçok ülkeye göre iyi bir durumdadır. Ayrıca, talebe uygun ürün geliştirme bakımından da sektör esnek bir yapıya sahiptir. Sektörü geliştirecek iki nokta vurgulanabilir: İlki, yeni tersanelerin yer seçimi ve kurulması konusunda kamunun destekleyici yaklaşımının gerekliliği; diğeri ise, kalifiye işgücü ihtiyacını hızla çözecek eğitim altyapısının oluşturulmasıdır. Sektörde taşeronluk oranı çok yüksektir ve işgücü kalitesi bakımından sorunlar yaşanmaktadır.

352 nolu sektör demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatını, 359 ise motosiklet, bisiklet ve özürlü taşıyıcılarını içine alan başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçları imalatını kapsamaktadır. 352 nolu sektör yüksek teknoloji grubu içinde yer almakla birlikte Türkiye'de kullanılan teknoloji çok geridir. Demiryolu araçlarının üretimindeki bu zayıflık ağır tonajlı demiryolu taşımacılığına ihtiyaç duyan otomotiv, ana metal, metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı gibi sektörlerde sorunlar yaratmaktadır. Büyüyen kentlerin artan ulaşım altyapı ihtiyaçları bu sektörün gelişimi için önemli potansiyeller içermektedir.

353 nolu hava ve uzay taşıtları imalatı yüksek teknoloji grubunda yer almaktadır. Türkiye'de bu sektör daha çok askeri kurumlarla bağlantılı olarak büyümüştür. Az sayıda firmanın yer aldığı bu sektör ihracat yapabilme kapasitesine sahiptir. Gelişme potansiyeli oldukça yüksek bir sektördür. Son yıllarda sektör dünyanın önde gelen uçak firmaları ile yurtiçinde parça üretimi için anlaşmalar yapma başarısını göstermiştir. Ancak, sektörün çok güçlü bir araştırma ve geliştirme ile desteklenmesi gerekmektedir. Sanayi üretiminde yeni ufuklar açma kapasitesi ve teknolojik düzeyi sıçratma potansiyeli nedeniyle imalat sanayi açısından önemlidir.

36 nolu sektör mobilya üretimi ile kuyumculuğu da içeren diğer imalat sektörünü kapsamaktadır. Mobilya ve kuyumculuktaki üretim, istihdam ve ihracat artış oranları imalat sanayi ortalamalarının üzerindedir. İç piyasadaki rekabette mobilyacılık sektörünün öncelikli sorunu yüksek kayıt dışılıktır. Mobilya sektörü 1999 yılından bu yana net ihracatçıdır; rekabet potansiyeli güçlüdür. Kuyumculuk imalatı da uluslararası piyasalarda güçlü bir rekabet potansiyeline sahiptir. Bu iki alt sektörden mobilyanın Avrupa ve diğer yakın pazarlarda taşıma maliyetinin düşüklüğünden kaynaklanan bir avantajı vardır. Kuyumculuk ise,

Anadolu’da takı üretiminin geleneksel köklerin derinliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tasarım başarısı ile dış rekabette güçlü bir konumdadır.

Genel olarak bakıldığında, imalat sektörünün üretim ve ihracat artışında gösterdiği belirgin başarılarla karşın, aşması gereken temel tıkanma noktalarının da bulunduğu bir gerçektir. Üretim ve ihracatta yüksek ve orta üst teknoloji grubuna giren malların payı giderek yükselmesine rağmen, düşük teknoloji grubuna giren geleneksel mallar önemini korumaya devam etmektedir. İşsizlik ve bölgesel farklılıklar gibi sosyal alanlarda katkı yapma potansiyeli yüksek olan bu geleneksel sektörleri ihmal etmemek ve mevcut durumlarını daha ileriye götürecek politika ve düzenlemelerle desteklemek kaçınılmazdır. Ancak, imalat sektörünün ekonomik büyümede temel itici güç olma özelliğinin daha da güçlenmesi, kalıcı ve hızlı bir büyüme çizgisinin sürdürülebilmesi için üretim kompozisyonunun yüksek teknoloji grubuna giren mallar lehine değişmesi uzun dönemli strateji ve politikaların temel hedefi olmalıdır.”